

Статистика, учет и аудит, 1(100)2026. стр. 208-227
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2026.-1.15>

Қаржы
FTAMP 06.71.03
ӘОЖ 338.012

САЛЫҚТЫҚ ПРЕФЕРЕНЦИЯЛАРДЫҢ АГРОӨНЕРКӘСІПТІК КЕШЕННІҢ БАСЫМ СЕКТОРЛАРЫНА КАПИТАЛ АҒЫНЫНА ӘСЕРІ

И.А. Сулейменова, Г.И. Абдикеримова, Л.А. Хасенова, А.С. Тулеметова*

М.О. Әуезов атындағы Оңтүстік қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан

*Corresponding author e-mail: aygul.tulemetova@mail.ru

Аңдатпа. Түркістан облысының агроөнеркәсіптік кешені (АӨК) экономиканың стратегиялық маңызды салаларының бірі болып табылады және өңірлік ЖІӨ мен азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуде елеулі үлеске ие. Алайда, жеке инвестициялардың шектеулі болуы және салалардың жоғары капиталға тәуелділігі басым секторлардың, соның ішінде ауылшаруашылық өнімдерін өңдеу, суармалы егіншілік және мал шаруашылығын дамытуға кедергі келтіріп отыр. Мұндай жағдайда салықтық преференциялар инвестицияларды ынталандырудың тиімді құралы ретінде зерттеудің өзектілігін арттырады. Зерттеудің мақсаты - салықтық жеңілдіктердің өңірдің басым АӨК секторларына капитал тартуға әсерін бағалау және инвестициялық белсенділікті ынталандырудағы тиімділігін анықтау. Зерттеу методологиясы статистикалық деректерді талдауға, инвестициялар мен салықтық преференциялар арасындағы байланысты салыстырмалы және корреляциялық бағалауға негізделген. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, салықтық жеңілдіктер капиталға айтарлықтай оң әсерін тигізіп, капиталомды салаларда инвестициялар 12-15% деңгейінде өсті. Ең үлкен әсер ауылшаруашылық өнімдерін өңдеу және суармалы егіншілік салаларында байқалды, мұнда жеке капитал 18-20% өсіп отыр. Сонымен қатар, әкімшілік кедергілер, жеңілдіктерге қолжетімділіктің тең емес болуы және кәсіпкерлер мен фермерлердің қолда бар шаралар туралы жеткілікті хабардар еместігі анықталды. Ғылыми жаңалығы - АӨК секторлары бойынша айырмашылықтарды ескере отырып, салықтық стимулдардың инвестицияларға әсерін өңірлік деңгейде сандық және сапалық тұрғыдан бағалау. Практикалық маңыздылығы - зерттеу қорытындылары өңірлік салық саясатын жетілдіруге, мақсатты және адрестелген жеңілдіктерді әзірлеуге, басым секторлардың инвестициялық тартымдылығын арттыруға және Түркістан облысының тұрақты экономикалық өсуін ынталандыруға мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер: агроөнеркәсіптік кешен, салықтық преференциялар, инвестициялар, инвестициялық тартымдылық, өңірлік саясат, капиталды көп қажет ететін салалар.

Негізгі ережелер. Зерттеу көрсеткендей, салықтық преференциялар Түркістан облысының агроөнеркәсіптік кешенінің капиталды көп қажет ететін секторларына инвестицияларды ынталандырудың, шығындарды азайтудың және жобалардың рентабельділігін арттырудың негізгі қаржы құралдарының бірі болып табылады. Алғаш рет ауыл шаруашылығы өнімдерін өңдеуге, суармалы егіншілікке және мал шаруашылығына капитал ағынына түрлі жеңілдіктер түрлерінің әсерін салалық бағалау

Cite this article as: Suleimenova I., Abdikerimova G.I., Khassenova L.A., Tulemetova A.S. The impact of tax preferences on capital inflows into the priority sectors of the agro-industrial complex. *Statistics, accounting and audit*. 2026, 1(100), 208-227. (In Kaz.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2026.-1.15>

жүргізілді, салалардың салықтық ынталандыруларға сезімталдығының айырмашылықтары анықталды және табыс салығы мен инвестициялық салық несиелерінің төмендеуі үлкен әсер ететіні анықталды. Сандық және сапалық талдау жеңілдіктерді қолдану кезінде инвестициялардың 12-20%-ға өскенін көрсетті және әкімшілік кедергілерді, преференцияларға біркелкі қол жетімділікті және фермерлер мен инвесторлардың салықтық ынталандырудың тиімділігін шектейтін факторлар ретінде төмен хабардар болуын анықтады. Канада, Австралия, Нидерланды және Сингапурдың халықаралық тәжірибесімен салыстыру преференциялардың әсерін барынша арттыру үшін рәсімдердің ашықтығы мен шаруашылық жүргізуші субъектілерді кешенді қолдаудың маңыздылығын растады.

Кіріспе. Түркістан облысының агроөнеркәсіптік кешені жалпы өңірлік өнімге, халықты жұмыспен қамтуға және азық-түлік қауіпсіздігіне елеулі үлес қосуды қамтамасыз ете отырып, өңірлік экономиканың стратегиялық маңызды секторы болып табылады. Ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу, суармалы егіншілік және мал шаруашылығы сияқты басым салалар жоғары капитал сыйымдылығымен және жобаларды өтеудің ұзақ мерзімдерімен сипатталады, бұл жеке капиталды тартуға елеулі кедергілер тудырады. Инвестициялардың шектеулі ағыны заманауи технологияларды енгізуді баяулатады және өңірдің бәсекеге қабілеттілігін төмендетеді.

Осы шектеулерді еңсеру үшін инвестицияларды ынталандырудың әртүрлі қаржылық құралдары қолданылады. Олардың ішінде салық жүктемесін төмендететін, жобалардың рентабельділігін арттыратын және ұзақ мерзімді инвестицияларды ынталандыратын салықтық преференциялар ерекше маңызға ие. Кеңінен қолданылғанына қарамастан, өңірлік бөліністегі салық жеңілдіктерінің тиімділігі, әсіресе АӨК кіші салалары мен Түркістан облысының ерекшелігі арасындағы айырмашылықтарды ескере отырып, жеткілікті зерттелмеген күйінде қалып отыр.

Халықаралық тәжірибе салықтық преференциялардың практикалық тиімділігін көрсетеді. Канадада аграрлық секторға салынатын инвестициялық салық несиелері бес жыл ішінде нақты егіншілікті өңдеу мен технологияларға жеке инвестицияларды 15%-дан 20%-ға дейін арттырды. Австралияда салықтық жеңілдіктер суармалы шаруашылықтарды жаңғыртуға және капиталды көп қажет ететін жобалардың кірістілігін 12-18%-ға арттыруға ықпал етті. Нидерланды мен Сингапурда салық несиелері жоғары технологиялық агроөнеркәсіптік жобаларға капитал ағынын ынталандырды, фермерлер мен өңдеушілердің қаржылық тәуекелдерін азайтты. Бұл мысалдар салық жеңілдіктері жеңілдіктер, қол жетімді Ақпарат және жергілікті жағдайларға бейімделу жағдайында тиімді екенін көрсетеді.

Түркістан облысында шектеуші факторлар сақталып отыр: әкімшілік кедергілер, жеңілдіктерге қол жетімділіктің біркелкі болмауы, фермерлер мен инвесторлардың қолдау шаралары туралы хабардарлығының төмендігі. Осы уақытқа дейін бір мезгілде зерттеулер болған жоқ:

- АӨК-нің жекелеген кіші салалары бойынша инвестицияларға салықтық преференциялардың әртүрлі түрлерінің әсерін бағалайтын болар еді;
- Түркістан облысының өңірлік ерекшеліктерін ескерер еді;
- салықтық ынталандыруды қолданудың халықаралық тәжірибесін біріктірер еді;
- жеңілдіктердің капитал ағынына әсерін сандық және сапалық талдауды біріктірді.

Зерттеу гипотезасы: салықтық преференциялар инвестицияларды ынталандырудың негізгі қаржы құралдарының бірі ретінде Түркістан облысының АӨК басым секторларына капитал ағынына айтарлықтай оң әсер етеді, алайда олардың қолданылу тиімділігі кіші салаға, кәсіпорын ауқымына және жеңілдіктердің қолжетімділігіне байланысты.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы халықаралық кейстерді және талдаудың аралас әдіснамасын (әкімшілік және ақпараттық кедергілерді корреляциялық-регрессиялық және сапалық талдау) пайдалана отырып, Түркістан облысының АӨК кіші салалары бойынша инвестицияларға салықтық преференциялардың әсерін кешенді сандық-сапалық бағалау алғаш рет жүргізіліп отырғандығында. Бұл салық жеңілдіктерінің нақты тетіктерін анықтауға, капитал ағынына барынша әсер ететін сезімтал қосалқы салалар мен преференциялар түрлерін анықтауға, сондай-ақ өңірдің капиталды көп қажет ететін секторларына инвестицияларды ынталандырудың қаржы құралдарының тиімділігін арттыру бойынша ұсынымдар ұсынуға мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижелері салаларды жаңғыртуға және өңірдің орнықты экономикалық дамуына ықпал ете отырып, Түркістан облысында салық жеңілдіктерін қолдануды оңтайландыру және АӨК-нің басым секторларында инвестициялық белсенділікті арттыру үшін практикалық маңызға ие.

Әдебиеттерге шолу. Салықтық преференциялар жеке инвестицияларды ынталандырудың және экономиканың капиталды көп қажет ететін секторларын жаңғыртудың негізгі құралы ретінде қарастырылады. АӨК мұндай жеңілдіктер әсіресе өзекті: ауыл шаруашылығы мен қайта өңдеу айтарлықтай күрделі салымдарды қажет етеді, ал тәуекелдің жоғары деңгейі мен ұзақ өтелу мерзімі инвесторларды қорқытуы мүмкін. Теориялық тұрғыдан салықтық ынталандыру салық жүктемесін азайтуға, жобалардың кірістілігін арттыруға және ұзақ мерзімді инвестицияларды тартымды етуге мүмкіндік береді [1, 2].

Ұлттық деңгейде Қазақстан салықтық преференциялардың кең спектрін ұсынады: басым инвестициялық жобалар үшін корпоративтік табыс, жер және мүлік салығынан босату, сондай-ақ бірнеше жылға инвестициялық салық кредитін алу мүмкіндігі [3, 4]. Алайда, институционалдық шектеулер бар, әсіресе шағын және орта ауылшаруашылық кәсіпорындары үшін - жобаларды алдын-ала сараптауға қойылатын талаптар, басымдық критерийлеріне сәйкес келудің қатаң шарттары және келісімшарт талаптарын бұзған кезде жеңілдіктерді жою қаупі [5, 6].

Қазақстандық зерттеушілер салық саясатының аграрлық кәсіпорындардың инвестициялық белсенділігіне әсерін талдайды. Omurgazieva N., Tilekeeva B., Bekkozhaeva A. жеңілдіктер режимін шаруашылық түрлері бойынша саралау қажеттілігін атап өтті [7]. Karymsakova Z. A., Kalykova B. S., Aitkhozhayeva G. бірыңғай жер салығы реформасын және оның тұрақты аграрлық өсу үшін экономикалық маңыздылығын зерттейді [2]. Akhmedzhanov R., Mamaeva A. фискалдық құралдар арқылы инвестицияларды ынталандырудың мемлекеттік шаралары маңызды, бірақ АӨК өңірлік ерекшеліктеріне бейімделуді талап ететінін атап көрсетеді [8].

Халықаралық тәжірибе ауыл шаруашылығындағы салықтық ынталандырудың тиімділігін растайды. Wang Y., Xu Y., Chen W. салықтық жеңілдіктерді қоса алғанда, фискалдық қолдау Қытайдың ауылдық жерлеріндегі фермерлердің табысы мен кәсіпкерлік белсенділігіне оң әсер ететінін көрсетеді [9]. Anwar F., Wijaya S. АСЕАН елдеріндегі салық түсімдері, тікелей шетелдік инвестициялар және агрокапитал арасындағы қарым-қатынас динамикасын талдайды, бұл фискалдық ынталандыруды реттеудің Инвестициялар ағынына әсерін көрсетеді [10].

Орталық және Шығыс Еуропада жеңілдетілген салық режимдері ферма инфрақұрылымының жаңаруына және өнімділіктің өсуіне ықпал етті [11]. Barbosa M.W., et al. салық преференциялары тұрақты технологиялар мен экологиялық бағдарланған инвестицияларды ілгерілету үшін пайдаланылатынын атап өтті [12]. Vallarino D. Уругвайдағы инвестициялық шешімдерге фискалдық ынталандырудың әсерін бағалау үшін эконометрикалық әдістерді қолданады, бұл инвестициялық мінез-құлықты тереңірек түсінуге мүмкіндік береді [13]. Nataminia S., Khosravi T. Иранның ауыл шаруашылығындағы қосылған құнға салықтық жеңілдіктермен қамтамасыз етілген шығындардың әсерін талдайды [14]. OECD Қазақстанның ауыл шаруашылығына күрделі салымдарды ынталандыру құралы ретінде активтер мен инвестициялық кредиттердің амортизациясының маңыздылығын атап көрсетеді [15].

Осылайша, халықаралық тәжірибе мен қазақстандық тәжірибе агроинвестицияларды ынталандыру үшін салықтық преференциялардың маңыздылығын растайды. Бұл ретте «Қазақстанның АӨК кіші салаларына салықтық преференциялар мен инвестициялар» тақырыбындағы ғылыми әдебиеттер жеткілікті дамымаған күйінде қалып отыр, бұл Түркістан облысында осы зерттеудің өзектілігін көрсетеді.

Материалдар мен әдістер. Зерттеу жүргізу үшін 2018-2024 жылдар кезеңінде Түркістан облысының агроөнеркәсіптік кешеніндегі инвестициялық белсенділікті, қаржылық көрсеткіштерді және салық жеңілдіктерін сипаттайтын ресми статистикалық және талдамалық материалдар пайдаланылды. Деректердің негізгі көздері Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің, ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігінің, Өңірлік қаржы басқармаларының жарияланымдары, сондай-ақ халықаралық ұйымдардың (OECD, FAO) есептері болды. Ресми инвестициялық порталдардан аймақтық салықтық преференциялар мен инвестициялық жобалар, мамандандырылған экономикалық зерттеулер және аграрлық кәсіпорындар мен инвесторлардың өкілдерімен сараптамалық сұхбаттар туралы мәліметтер қосымша пайдаланылды.

Зерттеу әдістемесі сандық және сапалық талдауды біріктіретін кешенді тәсіл болып табылады. Сандық талдау салықтық преференциялар мен инвестициялар көлемі арасындағы байланыстарды анықтау үшін корреляциялық талдауды пайдалана отырып, АӨК кіші салалары (өсімдік шаруашылығы, мал шаруашылығы, ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу, жылыжай секторы, қарқынды бақтар) бойынша негізгі капиталға инвестициялардың, пайданың және қайта инвестицияланатын қаражаттың динамикасын бағалауды қамтыды.

Салық жеңілдіктерінің капитал ағынына және технологиялық жаңартуға әсерін тереңірек зерттеу үшін аспаптық айнымалылары (IV) бар көп факторлы регрессиялық модель құрылды. Модельдің түрі бар:

$$INV_i = \beta_0 + \beta_1 \cdot TAX_i + \beta_2 \cdot PROF_i + \beta_3 \cdot REINV_i + \beta_4 \cdot CRED_i + \varepsilon_i \quad (1)$$

қайда:

INV_i - негізгі капиталға инвестициялар;

TAX_i - салық жеңілдіктері (КТС, ҚҚС, амортизация);

$PROF_i$ – пайда;

$REINV_i$ - қайта инвестицияланған пайда;

β_0 - еркін термин, $\beta_1, \dots, \beta_4$ - әсер ету коэффициенттері;

ε_i - кездейсоқ қате.

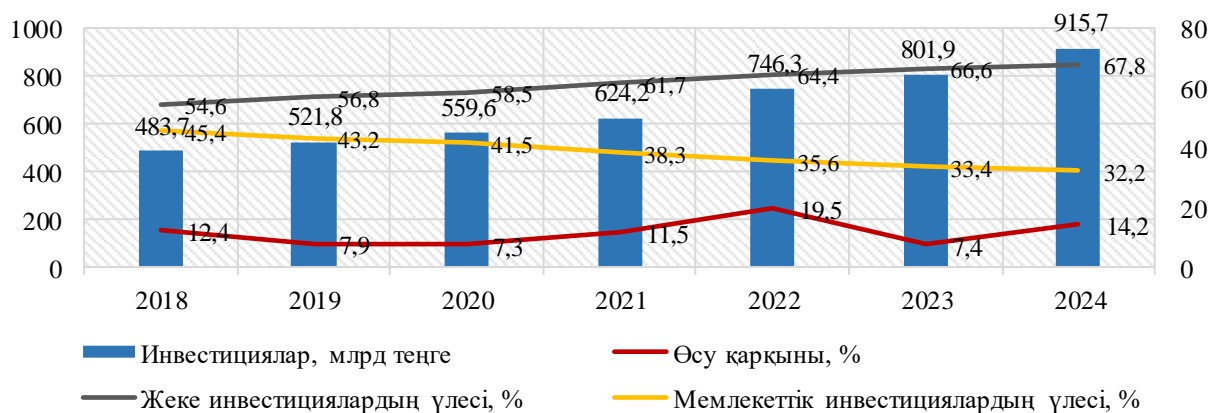
Болжамды талдау Түркістан облысының АӨК-нің 2030 жылға дейінгі даму сценарийлерін құру үшін модельдің бағаланған коэффициенттері негізінде жүргізілді: базалық, оптимистік және консервативті. Бұл тәсіл салықтық ынталандырудың тиімділігін сандық бағалауға, инвестициялар динамикасын және жабдықты жаңартуды болжауға мүмкіндік береді.

Деректерді өңдеу және талдау Microsoft Excel және IBM SPSS Statistics көмегімен жүзеге асырылды. Бірлескен тәсіл салық преференцияларының инвестициялық белсенділікке және технологиялық жаңартуға әсерін бағалауға ғана емес, сонымен қатар жеңілдіктерді тиімді пайдалануға кедергі келтіретін практикалық кедергілерді анықтауға мүмкіндік берді.

Нәтижелер мен талқылау. Бұл бөлімде Қазақстан Республикасы агроөнеркәсіптік кешенінің 2018-2024 жылдардағы инвестициялық белсенділігін талдау нәтижелері ұсынылған. Негізгі капиталға инвестициялардың жалпы көлемі, негізгі кіші салалар бойынша қаражатты бөлу, сондай-ақ инвестициялық динамикаға әсер ететін салық жеңілдіктерінің құрылымы қаралды. Салық преференцияларының басым бағыттарға: ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеуге, мал шаруашылығына, жылыжай шаруашылығына және қарқынды бақтарға инвестициялардың өсуіне әсерін бағалауға ерекше назар аударылды. Кестелер жеке және мемлекеттік инвестициялардың үлесін, күрделі салымдардың өсу қарқынын және саланың негізгі даму тенденцияларын анықтауға мүмкіндік беретін өңірлерге қаражаттың бөлінуін көрсетеді.

Технологиялық жаңартуды талдау заманауи және жоғары технологиялық жабдықтарды, энергия тиімді және автоматтандырылған өндірістерді енгізу, сондай-ақ фермерлік шаруашылықтарды цифрландыру туралы деректерді қамтиды. Саланың қаржылық көрсеткіштері - пайда және қайта инвестицияланған пайданың үлесі-салықтық ынталандырулардың тиімділігін және олардың сектордың инвестициялық тартымдылығына әсерін бағалауға мүмкіндік береді. Ұсынылған суреттер мен кестелер агроөнеркәсіптік кешеннің жай-күйі мен дамуының тұтас бейнесін береді, мемлекеттік саясаттың инвестициялар мен технологиялық прогреске әсерін көрсетеді, сондай-ақ салалар мен өңірлер бойынша салыстырмалы талдау жүргізуге мүмкіндік береді.

Сурет 1 көрсеткендей, 2018–2024 жылдар аралығында АӨК негізгі капиталына инвестициялар тұрақты өсім көрсетті.

Сурет 1 - АӨК негізгі капиталына инвестициялар (2018-2024 жж.)

Ескерту: [16, 17] деректер негізінде авторлар құрастырған

2018 жылдан 2024 жылға дейін АӨК негізгі капиталына инвестициялар 483,7 млрд теңгеден 915,7 млрд теңгеге дейін ұлғайды, бұл орташа жылдық өсімге шамамен 11% сәйкес келеді. Сонымен қатар, жеке капиталдың үлесі 54,6%-дан 67,8%-ға дейін өсті, ал мемлекеттік салымдардың үлесі 45,4% - дан 32,2%-ға дейін төмендеді. Мұндай динамика жеке инвесторлардың салаға деген сенімінің біртіндеп артуын және мемлекеттік стратегияның тікелей қаржыландырудан салықтық ынталандырулар мен субсидиялар арқылы жеке инвестициялар үшін жағдай жасауға ауысуын көрсетеді. 2022 жылы инвестициялардың күрт өсуі (+19,5%) мақсатты модернизациялау бағдарламалары мен қол жетімді несиелік құралдардың тиімді әсерін көрсетеді. Бұл АӨК қаржыландырудың тұрақты моделін қалыптастыруды көрсетеді, мұнда жеке сектор даму драйверіне, ал мемлекет реттеуші және стимуляторға айналады.

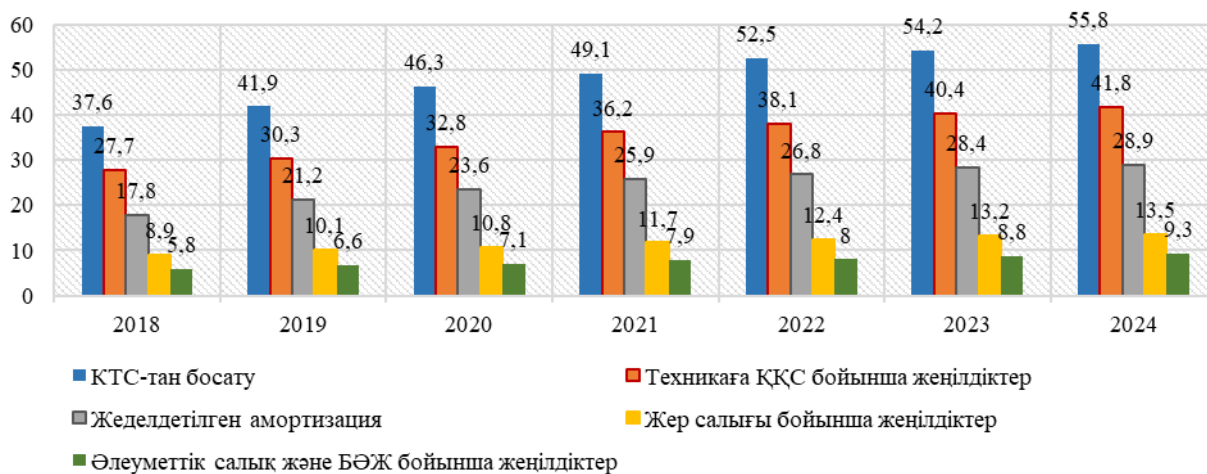
Кіші салалар бойынша инвестицияларды талдау АӨК дамуындағы басты бағыттарды анықтауға мүмкіндік береді. 1-кестеде 2018–2024 жылдар аралығында әр кіші саланың негізгі капиталына салынған инвестициялар көрсетілген.

1 кесте - АӨК негізгі кіші салалары бойынша инвестициялар (2018-2024 жж., млрд теңге)

Кіші сала	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Өсімдік шаруашылығы	136,8	144,1	152,7	160,5	165,2	171,9	178,7
Мал шаруашылығы	156,9	164,3	172,5	183,2	189,6	196,8	203,1
АӨК қайта өңдеу	78,9	84,7	90,8	98,5	105,1	109,8	114,9
Жылыжай секторы	11,1	12,9	15,2	17,7	20,2	22,1	24,0
Қарқынды бақтар	7,4	8,7	10,6	13,7	15,8	16,9	18,5
Ескерту: [16, 17] деректер негізінде авторлар құрастырған							

Кіші салалар бойынша инвестицияларды бөлуді талдау мал шаруашылығы мен ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу негізгі бағыттар болып қала беретінін, капитал салымдарының өсуі тиісінше 156 млрд теңгеден 198 млрд теңгеге дейін және 79 млрд теңгеден 112 млрд теңгеге дейін өсетінін көрсетеді. Бұл ретте жылыжай секторы мен қарқынды бақтар өсудің неғұрлым жоғары қарқынын көрсетеді: жылыжайлар - 11 млрд теңгеден 24 млрд теңгеге дейін, қарқынды бақтар - 7 млрд теңгеден 19 млрд теңгеге дейін, бұл саланың тұтынушылық сұраныс пен климаттық жағдайлардың өзгеруіне бейімделуін, сондай-ақ нысаналы мемлекеттік бағдарламалардың стратегиялық тиімділігін көрсетеді. Осылайша, инвестициялар құрылымы өндірісті әртараптандыруға, заманауи технологияларды енгізуге және азық-түлік қауіпсіздігін арттыруға ынталандыруды қалыптастырады.

Сонымен қатар, инвестициялардың тиімділігін арттыру және капиталды стратегиялық маңызды бағыттарға бағыттау үшін салықтық ынталандырулар маңызды рөл атқарады (2 сурет).

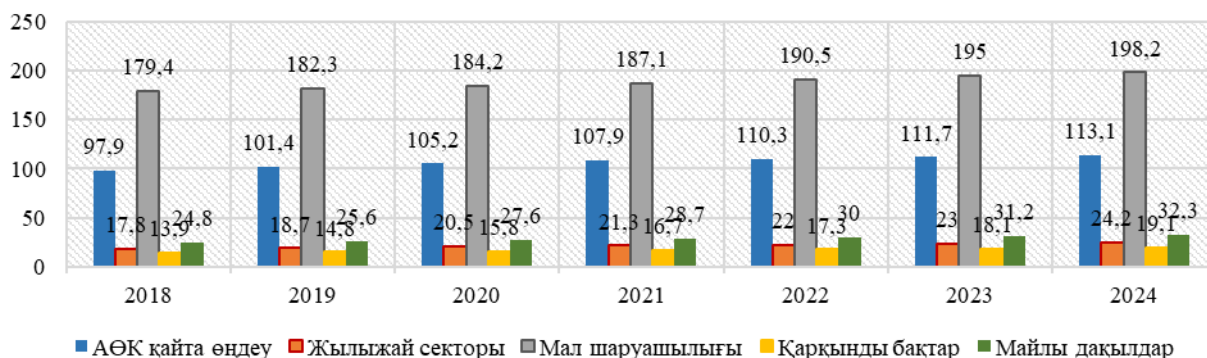

Сурет 2 - АӨК-дегі салықтық жеңілдіктер (2018-2024 жж., млрд теңге)

Ескерту: сандар нормативтік актілер мен аналитикалық материалдарды талдау негізінде бағаланады

КТС бойынша салық жеңілдіктерінің 38 млрд теңгеден 56 млрд теңгеге дейін, техникаға ҚҚС бойынша 28 млрд теңгеден 42 млрд теңгеге дейін және жеделдетілген амортизация бойынша 18 млрд теңгеден 29 млрд теңгеге дейін өсуі материалдық-техникалық базаны жаңғырту мен жаңартуды жүйелі ынталандыруды көрсетеді. Жер салығы мен әлеуметтік салықтың жеңілдіктері де артып келеді, бұл өндірістік қуаттылықтың кеңеюіне және кәсіпорындарға қаржылық жүктеменің төмендеуіне ықпал етеді. Инвестициялар динамикасымен тікелей салыстыру салықтық преференциялар капиталды стратегиялық маңызды бағыттарға бағыттаудың, жаңғыртуды жеделдетудің және саланың инвестициялық тартымдылығын арттырудың тиімді құралы болып табылатынын растайды.

Салықтық преференциялар мен инвестициялық ынталандырулар кіші салалардағы капитал салымдарының өсуін ғана емес, сонымен қатар басым бағыттардағы инвестициялар құрылымына да айтарлықтай әсер етеді (3 сурет).

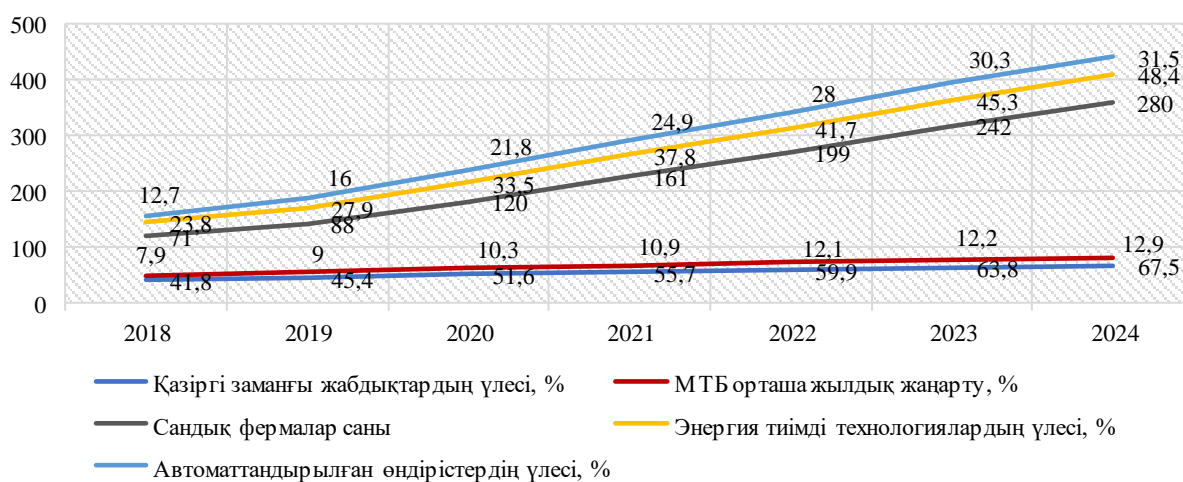
Сурет 3 - Салықтық ынталандырудың әсерінен басым салаларға инвестициялардың өсуі (2018-2024 жж.)

Ескерту: сандар нормативтік актілер мен аналитикалық материалдарды талдау негізінде бағаланады

Күрделі салымдардың ең көп өсімі АӨК өңдеуде (98 млрд теңгеден 112 млрд теңгеге дейін) және мал шаруашылығында (180 млрд теңгеден 198 млрд теңгеге дейін) байқалады. Жылыжай секторы мен қарқынды бақтар да оң динамиканы көрсетеді: жылыжайлар - 18 млрд теңгеден 24 млрд теңгеге дейін, бақтар - 14 млрд теңгеден 19 млрд теңгеге дейін, ал майлы дақылдар - 25 млрд теңгеден 32 млрд теңгеге дейін. Бұл көрсеткіштер басым салаларды жаңғыртуды жеделдететін және өнімнің қосылған құнының өсуін қамтамасыз ететін салықтық ынталандырулар мен инвестициялық белсенділік арасындағы тікелей байланысты көрсетеді.

Салықтық ынталандырулар басым салалардағы инвестициялардың өсуін қамтамасыз етсе, олардың нәтижесі технологиялық жаңартулар арқылы көрініс табады. Сурет 4 көрсеткендей, 2018–2024 жылдар аралығында АӨК-дегі технологиялық жаңарту қарқыны айтарлықтай артты.

Сурет 4 - АӨК-дегі технологиялық жаңарту (2018-2024 жж.)

Ескерту: [16, 17] деректер негізінде авторлар құрастырған

Саладағы заманауи жабдықтардың үлесі 42%-дан 68%-ға дейін өсті, цифрлық фермалардың саны 72-ден 280 бірлікке дейін өсті, энергия тиімді технологиялардың үлесі 24%-дан 48%-ға, ал автоматтандырылған өндірістердің үлесі 13%-дан 31%-ға дейін өсті. Материалдық-техникалық базаның жылдық орташа жаңаруы 8-13% құрады, бұл технологияларды жүйелі енгізу мен өндірісті цифрландыруды көрсетеді. Мұндай прогресс өнімділікті арттырады, операциялық шығындарды азайтады және Инвестициялық саясат пен салықтық ынталандырудың кешенді үйлесімінің тиімділігін растайды.

Технологиялық жаңарту мен инвестициялық ынталандырулар нәтижесінде АӨК пайдасының өсуі мен оның қайта инвестициялануы айтарлықтай артты. 2-кестеде 2018–2024 жылдар аралығында АӨК жалпы пайдасы, қайта инвестицияланған пайданың көлемі және оның үлесі көрсетілген.

АӨК пайдасы 149 млрд теңгеден 231 млрд теңгеге дейін өсті, ал қайта инвестицияланатын пайданың үлесі 54%-дан 64%-ға дейін өсті. Бұл саланың өндірістік қуаттылықты жаңғырту және кеңейту үшін ішкі капиталды өндіру қабілетін көрсетеді. Мұндай өсу салықтық ынталандыру мен инвестициялық саясат үздіксіз технологиялық жаңару мен ұзақ мерзімді даму үшін жағдай жасай отырып, қаржылық тұрақтылықты арттыруға ықпал ететіндігін көрсетеді.

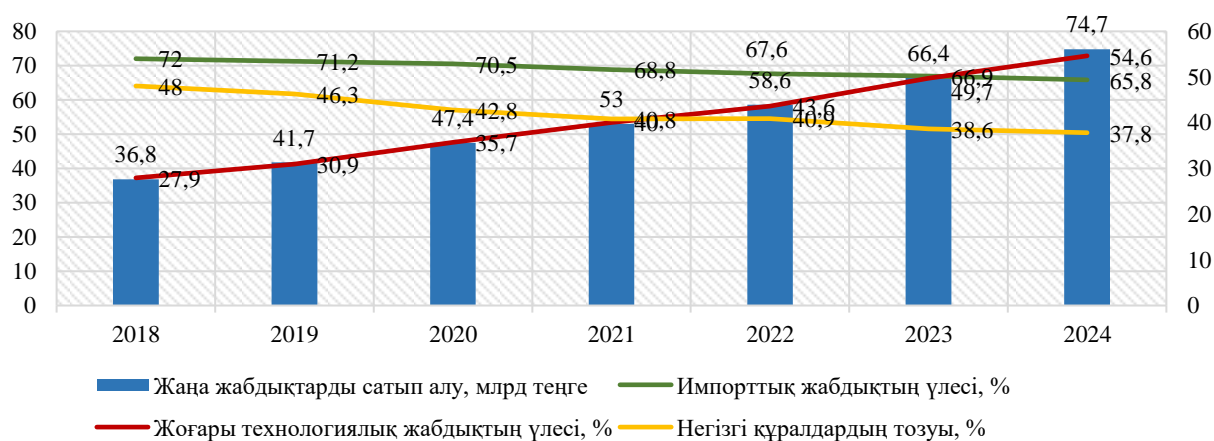

2 кесте – АӨК пайдасының динамикасы және қайта инвестицияланған пайданың үлесі (2018-2024 жж.)

Жыл	АӨК пайдасы, млрд теңге	Қайта инвестицияланатын пайда, млрд теңге	Қайта инвестициялау үлесі, %
2018	148,6	80,7	54,3
2019	162,8	91,1	55,9
2020	170,6	96,9	56,8
2021	188,8	114,7	60,8
2022	203,7	126,3	62,0
2023	218,3	138,1	63,3
2024	230,8	147,2	63,8

Ескерту: [16, 17] деректер негізінде авторлар құрастырған

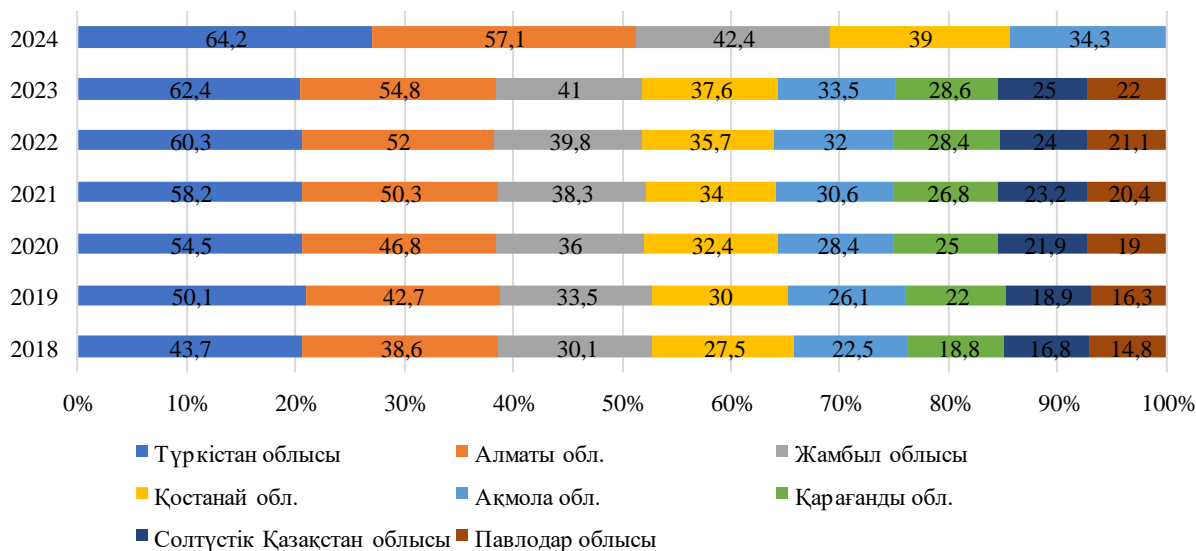
АӨК пайдасының өсуі мен қайта инвестициялау үлесінің артуы қайта өңдеу секторында күрделі шығындар мен жабдық құрылымына да айтарлықтай әсер етті. Сурет 5 көрсеткендей, 2018–2024 жылдар аралығында жаңа жабдықты сатып алу 37 млрд теңгеден 75 млрд теңгеге дейін ұлғайып, жоғары технологиялық жабдықтың үлесі 28%-дан 55%-ға дейін өсті. Сол уақытта импорттық жабдықтың үлесі 72%-дан 66%-ға дейін төмендеп, негізгі құралдардың тозуы 48%-дан 38%-ға дейін қысқарды.

Сурет 5 - Күрделі шығындар және қайта өңдеудегі жабдықтың құрылымы (2018-2024)
Ескерту: [16, 17] деректер негізінде авторлар құрастырған

Бұл қайта өңдеу секторын жаңғырту өндіріс қуаты мен өнім сапасын арттыратынын, импортқа тәуелділікті төмендететінін және саланың технологиялық тәуелсіздігін нығайтатынын растайды.

Технологиялық жаңартулар мен капитал салымдарының тиімділігі тек өндірістік секторда ғана емес, сонымен қатар жеке инвестициялардың өңірлік құрылымына да әсер етеді. Сурет 6 көрсеткендей, 2018–2024 жылдар аралығында жеке капиталдың ең көп ағыны Түркістан (44 млрд теңгеден 64 млрд теңгеге дейін) және Алматы облыстарында (39 млрд теңгеден 57 млрд теңгеге дейін) тіркелді. Солтүстік өңірлерде инвестициялар біртіндеп ұлғайып, мысалы, Солтүстік Қазақстан облысында 17 млрд теңгеден 26 млрд теңгеге дейін жетті.

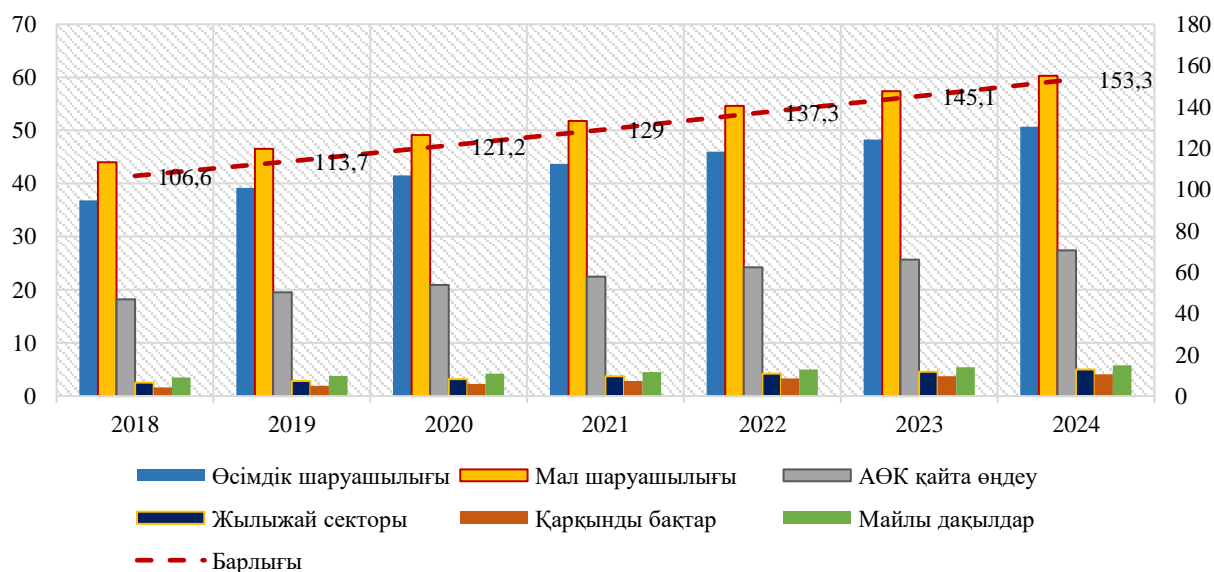

Сурет 6 - Өңірлер бойынша тікелей жеке инвестициялар ағыны (2018-2024 жж., млрд теңге)
 Ескерту: [16, 17] деректер негізінде авторлар құрастырған

Инвестициялардың мұндай өңірлік шоғырлануы оңтүстік облыстардың барынша өндірістік қайтарымдылығын қамтамасыз етеді және теңгерімді аумақтық даму үшін жағдай жасай отырып, капиталдың шамадан тыс шоғырлану тәуекелдерін азайтады.

Тұтастай алғанда қазақстанның агроөнеркәсіптік кешеніне инвестициялардың оң серпініне қарамастан, капиталды өңірлер бойынша бөлу біркелкі емес болып қалуда. Осы зерттеу шеңберінде аграрлық сектор азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуде және жұмыс орындарын құруда стратегиялық рөл атқаратын Түркістан облысына ерекше назар аударылды. Өңірлік инвестициялық белсенділікті талдау жергілікті АӨК ерекшелігін анықтауға, салық преференцияларының тиімділігін бағалауға және технологиялық жаңартудың негізгі бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді. Ұлттық статистикадан айырмашылығы, аймақтық деректер инвестициялардың шектеулі көлемін, жеке салалардың жеке капиталға жоғары тәуелділігін және жеңілдіктердің қол жетімділігіндегі айтарлықтай айырмашылықтарды көрсетеді.

Өңірлер бойынша жеке инвестициялар ағынының өсуі Түркістан облысының АӨК кіші салаларына да айтарлықтай әсер етті. Сурет 7 көрсеткендей, 2018–2024 жылдар аралығында инвестициялар көлемі барлық кіші салаларда тұрақты өсуін сақтап, жалпы салымдардың көлемі 106,6 млрд теңгеден 153,3 млрд теңгеге дейін артты, бұл жеті жылдағы 43%-дан астам өсімге сәйкес келеді.

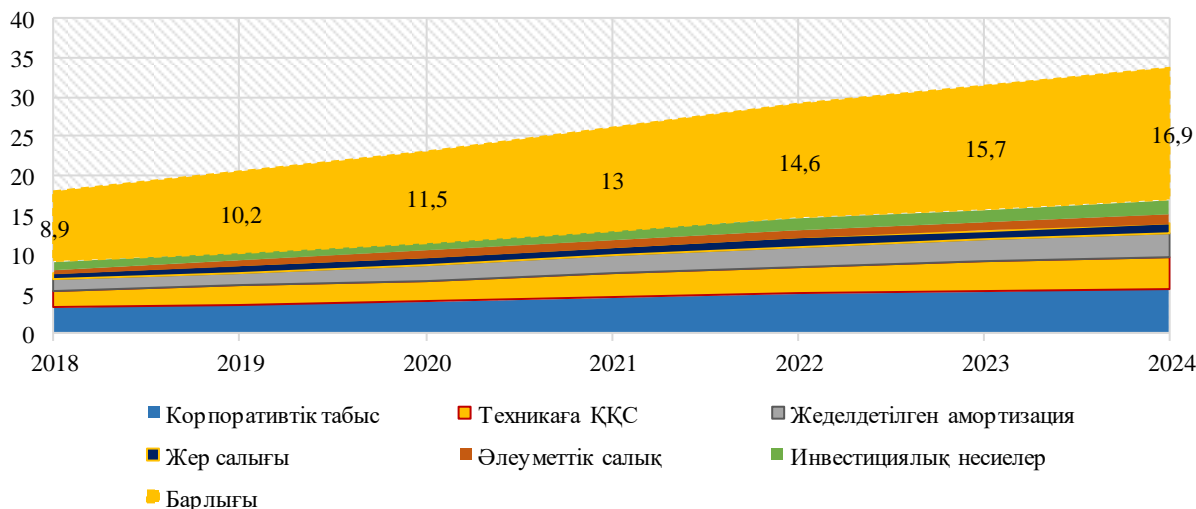
Сурет 7 - Түркістан облысының АӨК кіші салалары бойынша негізгі капиталға инвестициялар көлемі (2018-2024 жж., млрд теңге)

Ескерту: [18, 19] деректер негізінде авторлар құрастырған

Мал шаруашылығы мен өсімдік шаруашылығына инвестициялар абсолютті түрде маңызды болып қала береді, бұл олардың аймақтың азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі стратегиялық рөлін көрсетеді. Жылыжай секторындағы және қарқынды бақтардағы жоғары өсу қарқыны (тиісінше +100% және +156%) мемлекеттік қолдаудың тиімділігін және инвесторлардың капиталды көп қажет ететін және инновациялық бағыттарға бағдарлануын көрсетеді. Мұндай динамика ауыл шаруашылығының дәстүрлі түрлеріне ғана емес, сонымен қатар жоғары технологиялық сегменттерге де бағытталған АӨК құрылымының қалыптасуын көрсетеді. Инвестициялардың өсуі сонымен қатар салықтық жеңілдіктер мен субсидиялардың оң әсерін көрсетеді, бұл жеке капиталды тартуға және инвестицияларды әртараптандыруға ықпал ете отырып, өндірістік базаны кеңейту мен модернизациялау шығындарын азайтады.

Түркістан облысындағы кіші салаларға инвестициялардың өсуі мемлекеттік қолдаудың тиімділігін көрсетті. Сурет 8 көрсеткендей, 2018–2024 жылдар аралығында АӨК үшін қаржылық ынталандыру жүйелі түрде ұлғайып, жеңілдіктер мен субсидиялардың жалпы көлемі 8,9 млрд теңгеден 16,9 млрд теңгеге дейін жетті, бұл қолдаудың шамамен екі есеге өскенін көрсетеді.

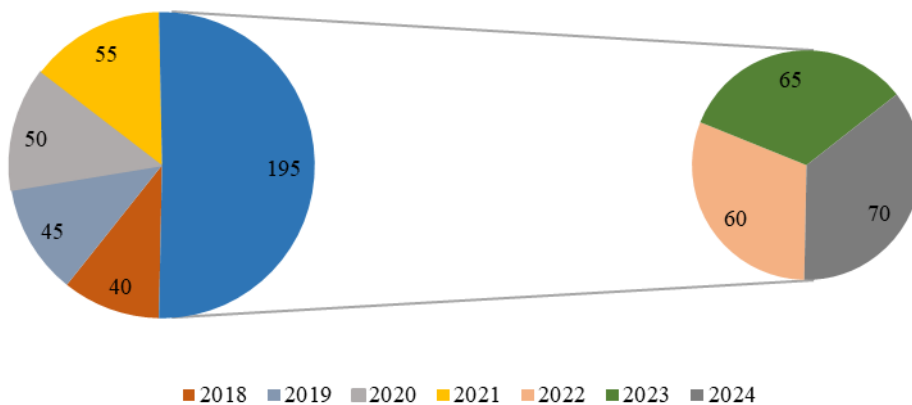
Өндірістерді жаңғыртуға тікелей экономикалық ынталандыру тудыратын корпоративтік табыс салығы мен техникаға ҚҚС бойынша жеңілдіктер аса маңызды құралдар болып табылады. Инвестициялық несиелерді қосу мемлекеттік қолдаудың капитал ағынына жанама әсерін бағалауға мүмкіндік береді, бұл мультипликативті әсерді талдау үшін маңызды. Салық жеңілдіктерінің өсуі салалар бойынша, әсіресе жабдықты жаңарту және жоғары технологиялық шешімдерді енгізу айтарлықтай инвестицияларды қажет ететін қайта өңдеу және жылыжай секторындағы инвестициялар көлемінің ұлғаюымен байланысты. Осылайша, мемлекеттік ынталандыру екі жақты функцияны орындайды: олар шығындарды азайтып қана қоймайды, сонымен қатар саланың технологиялық трансформациясына ықпал ете отырып, АӨК-нің стратегиялық маңызды бағыттарына инвестицияларды бағыттайды.

Сурет 8 - Түркістан облысының АӨК салықтық жеңілдіктері мен инвестициялық ынталандырулары (2018-2024 жж., млрд теңге)

Ескерту: сандар нормативтік актілер мен аналитикалық материалдарды талдау негізінде бағаланады

Мемлекеттік қолдаулар мен инвестициялық ынталандырулар Түркістан облысының АӨК-де тек капитал салымдарының өсуіне ғана емес, сонымен қатар технологиялық жаңарту мен цифрландыруға да елеулі әсер етті. Сурет 9 көрсеткендей, 2018–2024 жылдар аралығында қазіргі заманғы жабдықтардың үлесі 40%-дан 70%-ға дейін ұлғайды, бұл неғұрлым өнімді және ресурс үнемдеуші технологияларды жаңғырту мен енгізудің жүйелі процесін көрсетеді.

Сурет 9 - Түркістан облысының АӨК-ін технологиялық жаңарту және цифрландыру (2018-2024 жж.)
Ескерту: [18, 19] деректер негізінде авторлар құрастырған

Цифрлық фермалардың саны 12-ден 280-ге дейін өсті, бұл ақпараттық технологияларды, мониторинг жүйелерін, аналитиканы және өндірістік процестерді басқаруды ауқымды енгізуді көрсетеді. Энергияны үнемдейтін технологиялардың үлесі 22%-дан 50%-ға дейін өсті, бұл энергия шығынын азайтады және өндірістердің экологиялық тұрақтылығын арттырады. Өндірісті автоматтандыру 10%-дан 33%-ға дейін

өсті, бұл қол еңбегіне тәуелділікті азайтады, өнімнің стандартталуын арттырады және қателіктердің ықтималдығын азайтады. 7%-дан 13%-ға дейін ұлғайған МТБ-ның орташа жылдық жаңаруы инновацияларды уақтылы енгізуге және кәсіпорындардың бәсекеге қабілеттілігін қолдауға мүмкіндік беретін жаңғыртудың жоғары қарқынын көрсетеді.

Түркістан облысындағы АӨК-тегі технологиялық жаңарту мен цифрландыру инвестициялық тиімділіктің артуына және қаржылық көрсеткіштердің жақсаруына тікелей ықпал етті. 3-кестеде 2018–2024 жылдар аралығында облыстың АӨК пайдасы, қайта инвестицияланған пайданың көлемі және оның үлесі көрсетілген.

3 кесте – Түркістан облысының АӨК пайдасын қаржылық көрсеткіштер және қайта инвестициялау (2018-2024 жж.)

Жыл	АӨК пайдасы, млрд теңге	Қайта инвестицияланатын пайда, млрд теңге	Қайта инвестициялау үлесі, %
2018	12,5	6,5	52,0
2019	13,8	7,5	54,3
2020	14,6	8,2	56,2
2021	15,8	9,6	60,8
2022	16,7	10,3	61,7
2023	17,8	11,4	64,0
2024	18,9	12,1	64,0

Ескерту: деректер салалық аналитикалық шолуларға, негізгі қорлар статистикасына және АӨК техникалық жабдықталуына сүйеніп бағалау негізінде берілген

Түркістан облысының АӨК қаржылық көрсеткіштерін талдау қаралып отырған кезеңдегі пайданың тұрақты өсуін көрсетеді. Жалпы пайда 2018 жылғы 12,5 млрд теңгеден 2024 жылы 18,9 млрд теңгеге дейін ұлғайды, бұл шамамен 51% өсімге сәйкес келеді. Бір мезгілде қайта инвестицияланатын пайда көлемінің жүйелі түрде ұлғаюы байқалады - 6,5 млрд теңгеден 12,1 млрд теңгеге дейін, бұл кәсіпорындардың ішкі қаржылық тұрақтылығының артқанын көрсетеді.

Жалпы кірістегі қайта инвестицияланған пайданың үлесі 52%-дан 64%-ға дейін өсті, бұл өзін-өзі қаржыландырудың тұрақты моделінің қалыптасуын көрсетеді. Бұл үрдіс кәсіпорындарға өз қаражаттарын өндірістік базаны жаңғыртуға және сыртқы қаржыландыруға айтарлықтай тәуелді болмай инновациялық шешімдерді енгізуге бағыттауға мүмкіндік береді. Бұл процесті ғылыми түсіндіру қайта инвестициялаудың жоғары үлесі тиімді қаржылық менеджменттің көрсеткіші болып табылатынын және өңірдің инвестициялық тартымдылығын арттыруға ықпал ететінін атап көрсетеді.

Қайта инвестицияланатын пайданың өсуі күрделі шығындардың ұлғаюымен және технологиялық жаңғыртумен байланысты, бұл өнімділікті арттыруға, пайдалану шығындарын азайтуға және АӨК-нің тұрақты экономикалық дамуына жағдай жасайды.

Түркістан облысындағы АӨК қаржылық көрсеткіштердің өсуі және қайта инвестицияланатын пайданың ұлғаюы кәсіпорындардың материалдық-техникалық базаны жаңартуға қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік берді. 4-кестеде 2018–2024 жылдар аралығында АӨК кіші салалары бойынша күрделі шығындар мен жабдықтардың құрылымы көрсетілген.

4 кесте – Түркістан облысының АӨК кіші салалары бойынша күрделі шығындар мен жабдықтардың құрылымы (2018-2024 жж., млрд теңге және %)

Көрсеткіш	Жаңа жабдықты сатып алу (млрд. теңге)	Жоғары технологиялық жабдықтың үлесі, %	Импорттық жабдықтың үлесі, %	Негізгі құралдардың тозуы, %
Өсімдік шаруашылығы	10,2	25	70	45
Мал шаруашылығы	14,5	30	65	42
АӨК қайта өңдеу	18,2	35	60	38
Жылыжай секторы	2,5	28	50	40
Қарқынды бақтар	1,6	30	55	39
Майлы дақылдар	3,5	22	68	44

Ескерту: деректер салалық аналитикалық шолуларға, негізгі қорлар статистикасына және АӨК техникалық жабдықталуына сүйеніп бағалау негізінде берілген

Күрделі шығындарды талдау АӨК кәсіпорындарының материалдық-техникалық базаны белсенді түрде жаңартып отырғанын көрсетеді. Ең үлкен салымдар АӨК (18,2 млрд теңге) және мал шаруашылығына (14,5 млрд теңге) бағытталады, бұл осы кіші салалардың жоғары капитал сыйымдылығымен түсіндіріледі. Инвестициялардың едәуір бөлігі жаңа жабдықтарды сатып алуға тиесілі, бұл өндірістік процестерді жаңғыртуға және саланың технологиялық деңгейін арттыруға ықпал етеді.

Жоғары технологиялық жабдықтың үлесі майлы дақылдарда 22%-дан АӨК қайта өңдеуде 35%-ға дейін ауытқиды, бұл инновациялық және ресурс үнемдеу шешімдерін енгізудің басымдығын көрсетеді. Импорттық жабдықтың үлесі 50-70% құрайды, бұл шетелдік нарықтардан озық технологияларды тартуды және оларды өңірлік жағдайларға бейімдеу қажеттігін көрсетеді.

Негізгі құралдардың тозуы 38%-дан 45%-ға дейін өзгереді, бұл техниканы үнемі жаңартып отыру қажеттілігін көрсетеді. Күрделі салымдар мен заманауи жабдықтарды сатып алу тозуды азайтуға, өндірістік тиімділікті сақтауға және капиталдың қайтарымын арттыруға мүмкіндік береді. Ғылыми үдеріс өнімділікті арттыруға, шығындарды азайтуға және өңірдің өндірістік тізбектеріне жоғары технологияларды интеграциялауға бағытталған АӨК-нің стратегиялық жаңғыртылуын көрсетеді.

2018-2024 жылдар кезеңінде Түркістан облысының агроөнеркәсіптік кешенінің инвестициялық динамикасын талдау тұрақты капитал қалыптастыру тетіктерінің жүйелі қалыптасуын анықтайды. Инвестициялардың жалпы көлемінің 106,6 млрд теңгеден 153,3 млрд теңгеге дейін өсуі жеке капитал үлесінің ұлғаюымен және қайта инвестицияланатын пайданың қатар өсуімен қатар жүреді, бұл ішкі және сыртқы қаржыландыру көздерінің шоғырландырылған әсерін көрсетеді. Бір мезгілде салықтық преференциялар (корпоративтік табыс салығы бойынша жеңілдіктер, жабдыққа ҚҚС, жеделдетілген амортизация) арқылы іске асырылатын мемлекеттік қолдау шаралары өндірістерді технологиялық жаңғыртуға және цифрландыруға ықпал ете отырып, стратегиялық маңызы бар кіші салаларға бағытталған ынталандырушы әсер етеді.

Салалық талдау күрделі салымдардың ынталандырушы факторларға сараланған сезімталдығын көрсетеді: дәстүрлі сегменттер - өсімдік шаруашылығы және мал шаруашылығы-аймақтың азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуде жетекші рөл атқарады, ал инновациялық және капиталды қажет ететін бағыттар-жылыжай шаруашылығы, қарқынды бақтар және майлы дақылдар-салықтық ынталандыру және қайта инвестицияланатын пайданың жоғары үлесі арқылы озық өсуді көрсетеді.

Заманауи және энергия тиімді жабдықтардың үлесін ұлғайтуды, цифрлық шаруашылықтар санының өсуін және өндірістерді автоматтандыруды қамтитын технологиялық жаңартудағы прогресс өнімділікті арттыру, операциялық шығындарды азайту және саланың тұрақты құрылымдық дамуы үшін жағдайлар жасайды.

Анықталған заңдылықтардың негізінде салықтық преференциялардың капитал ағынына және салалар бойынша инвестицияларды бөлуге әсерін бағалауға мүмкіндік беретін сандық модель құрған жөн. Модель үш негізгі детерминантты қарастырады: жеке инвестицияларды тікелей ынталандыру ретінде салықтық жеңілдіктер, ішкі қаржыландыру көзі ретінде қайта инвестицияланған пайда және өткен инвестициялардың жинақтаушы әсері. Бұл тәсіл мемлекеттік саясаттың инвестициялық белсенділікке тарихи әсерін сандық бағалауға ғана емес, сонымен қатар негізгі, оптимистік және консервативті нұсқаларды қоса алғанда, саланы дамытудың 2025-2030 жылдарға арналған болжамды сценарийлерін құруға мүмкіндік береді. 5-кестеде 2025–2030 жылдарға арналған базалық сценарий бойынша инвестициялар көлемінің болжамы көрсетілген.

5 кесте - Базалық сценарий (2025-2030 жж., млрд теңге)

Жыл	Инвестициялар болжамы (INV)	$\beta_1 \cdot TAX$	$\beta_2 \cdot REINV$	$\beta_3 \cdot INV_{t-1}$	β_0
2025	162,8	12,5	8,2	138,0	4,1
2026	170,4	13,0	8,6	144,2	4,6
2027	178,3	13,5	9,0	150,0	5,8
2028	186,5	14,0	9,5	156,2	6,8
2029	195,0	14,5	10,0	162,5	8,0
2030	203,8	15,0	10,5	169,0	9,3

Ескерту: авторлар есептеген

Негізгі сценарий инвестициялардың жылына 4,9–5,2% тұрақты өсуін көрсетеді. Салық преференцияларының тікелей әсері ($\beta_1 \cdot TAX$) өсімнің жалпы көлемінің шамамен 7-7,5% құрайды, бұл КТС, ҚҚС бойынша жеңілдіктердің техникаға орташа ынталандырушы әсерін және жеделдетілген амортизацияны көрсетеді. Қайта инвестицияланған кірістің үлесі ($\beta_2 \cdot REINV$) 5% құрайды, ал өткен инвестициялардың жинақтаушы әсері ($\beta_3 \cdot INV_{t-1}$) басым рөлді сақтайды (~70%), бұл саланың ұзақ мерзімді дамуы үшін капиталды дәйекті өсірудің стратегиялық маңыздылығын көрсетеді.

Негізгі сценарийден айырмашылығы, оптимистік сценарий АӨК-ге салықтық жеңілдіктер мен қайта инвестицияланған пайданың күшті мультипликативті әсерін көрсетеді. 6-кестеде 2025–2030 жылдарға арналған инвестициялар болжамы берілген.

6 кесте - Оптимистік сценарий (2025-2030 жж., млрд теңге)

Жыл	Инвестициялар болжамы (INV)	$\beta_1 \cdot TAX$	$\beta_2 \cdot REINV$	$\beta_3 \cdot INV_{t-1}$	β_0
2025	170,5	15,0	9,5	140,0	6,0
2026	180,2	16,0	10,2	150,0	4,0
2027	190,8	17,0	11,0	159,0	3,0
2028	202,3	18,0	12,0	170,0	2,3
2029	215,0	19,0	13,0	182,0	1,0
2030	228,9	20,0	14,0	195,0	-0,1

Ескерту: авторлар есептеген

Оптимистік сценарий салықтық жеңілдіктердің күшті мультипликативті әсерін суреттейді, бұл β үлесін арттырады $\beta_1 \cdot \text{TAX}$ инвестиция өсімінің 9%-дан 10%-на дейін. Кеңейтілген салықтық қолдау мен қайта инвестицияланған пайданың жоғары үлесінің үйлесімі ($\beta_2 \cdot \text{REINV}$ - 6-7%) жабдықты жаңартуды және өндірісті модернизациялауды жеделдетеді. Өткен инвестициялардың жинақтаушы әсері (~65-68%) елеулі болып қала береді, бұл дәйекті капитал салудың стратегиялық қажеттілігін растайды. Сценарий мемлекеттік ынталандыруды күшейту кезінде АӨК-нің жылдам технологиялық дамуға әлеуетін көрсетеді.

Консервативті сценарий АӨК дамуының басқа ықтимал траекториясын көрсетеді. 7-кестеде 2025–2030 жылдарға арналған консервативті сценарий бойынша инвестициялар болжамы берілген.

7 кесте - Консервативті сценарий (2025-2030 жж., млрд теңге)

Жыл	Инвестициялар болжамы (INV)	$\beta_1 \cdot \text{TAX}$	$\beta_2 \cdot \text{REINV}$	$\beta_3 \cdot \text{INV}_{t-1}$	β_0
2025	155,0	10,0	6,0	138,0	1,0
2026	160,8	10,2	6,2	144,0	0,4
2027	166,5	10,5	6,5	150,0	-0,5
2028	172,0	10,8	6,8	156,0	-1,6
2029	177,2	11,0	7,0	162,0	-2,8
2030	182,5	11,2	7,2	169,0	-4,0

Ескерту: авторлар есептеген

Консервативті сценарий салық стимулдарының тиімділігінің төмендеуін ($\beta_1 \cdot \text{TAX}$ - 5-6 %) және қайта инвестициялаудың төмен деңгейін ($\beta_2 \cdot \text{REINV}$ - 3-4%) көрсетеді. Бұл ретте, өткен инвестициялардың жинақтаушы әсері ($\beta_3 - \text{inv}_{t-1}$) негізгі драйвер болып қала береді (~75%), бұл мемлекеттің ең аз қолдаумен АӨК өсуінің «инерциялық» сипатын көрсетеді. Модернизация мен технологиялық жаңару қарқыны баяулайды, әсіресе жылыжай мен бақша сияқты капиталды көп қажет ететін секторларда, бұл аймақтың өнімділігі мен инвестициялық тартымдылығының баяулауына әкелуі мүмкін.

Үш сценарийді салыстыру инвестицияға әсер етудің негізгі факторлары екенін көрсетеді:

– Салық преференциялары (КТС, техникаға ҚҚС, жеделдетілген амортизация) - капиталдың 5%-дан (консервативті) 10%-ға дейін (оптимистік)тікелей өсін қамтамасыз етеді.

– Қайта инвестицияланатын пайда-жинақтаушы әсерді күшейтеді және инвестициялардың жалпы өсіндегі 3-7% үлесімен жаңғыртуды ынталандырады.

– Өткен инвестициялардың артта қалуы - АӨК тұрақты дамуы үшін дәйекті капитал салымдарының стратегиялық маңыздылығын көрсететін негізгі фактор (~65-75%).

Осылайша, сценарийлік модельдеу растайды: салықтық ынталандырудың күшеюі және қайта инвестицияланған пайданың үлесінің артуы инвестициялық белсенділікті айтарлықтай арттырады және саланың технологиялық трансформациясын жеделдетеді, ал ынталандырудың шектелуі өткен инвестициялардың жинақтаушы әсеріне қарамастан модернизацияның баяулауына әкеледі.

Қорытынды. Жүргізілген талдау және сценарийлік модельдеу негізінде Түркістан облысының АӨК капиталды көп қажет ететін кіші салаларына инвестицияларды ынталандыру құралы ретінде салықтық преференциялардың жоғары тиімділігі туралы қорытынды жасауға болады. Эмпирикалық дәлелдер салық жеңілдіктерінің өсуі мен жеке инвестициялардың ұлғаюы, әсіресе ауылшаруашылық өнімдерін өңдеу, мал шаруашылығы, жылыжай секторы және қарқынды бақтар арасындағы тікелей байланысты көрсетеді. Бұл ретте кәсіпорындардың ішкі ресурстарын интеграциялау (қайта инвестицияланатын пайда) және өткен инвестициялардың жинақтаушы әсері саланың тұрақты өсуін қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады.

Сценарий талдауы салықтық ынталандыруды күшейту және инвестициялық белсенділікті қолдау кезінде АӨК технологиялық жаңғырту мен цифрландыруды айтарлықтай жеделдетуге қол жеткізуге болатынын растады, бұл өнімділікті арттырады және шығындарды азайтады. Оптимистік сценарий ынталандыру шараларының мультипликативті әсерін көрсетеді, ал консервативті сценарий мемлекеттік қолдаудың жеткіліксіздігімен модернизацияның баяулау қаупін көрсетеді.

Осылайша, Түркістан облысының АӨК басым секторларына капитал ағынына салықтық преференциялардың айтарлықтай оң әсері туралы зерттеу гипотезасы расталды. Салық жеңілдіктерінің тиімділігі кіші салалар бойынша сараланатыны және кәсіпорынның ауқымына, жеңілдіктердің қолжетімділігіне және инвесторлардың хабардар болу деңгейіне байланысты екендігі дәлелденді.

Нәтижелердің практикалық маңыздылығы салық саясатын мақсатты оңтайландыру мүмкіндігінде жатыр:

– дәстүрлі кіші салалар үшін (өсімдік шаруашылығы және мал шаруашылығы) - азық-түлік қауіпсіздігі мен қаржылық тұрақтылықты сақтау үшін тұрақты жеңілдіктерді сақтау;

– капиталды көп қажет ететін және инновациялық сегменттер үшін (жылыжай секторы, қарқынды бақтар, АӨК қайта өңдеу) - салықтық ынталандыруды күшейту және жоғары технологиялық шешімдерді жеделдетіп жаңғырту және енгізу үшін инвестициялық кредиттер беру.

Жалпы, жүргізілген зерттеу қаржы құралдарын қайта инвестициялау және технологиялық жаңарту тетіктерімен үйлестіре отырып, Түркістан облысының АӨК-нің орнықты инвестициялық дамуының өңірлік стратегиясын әзірлеу үшін ғылыми негізделген негіз қалыптастырады. Жұмыс нәтижелерін мемлекеттік органдар, инвестициялық қорлар және агроөнеркәсіптік кешендер инвестициялардың тиімділігін арттыру және саланы ұзақ мерзімді жаңғырту үшін пайдалана алады.

Әдебиет тізімі

1. Zhengizkhan Z. Agricultural Development of Kazakhstan // Eurasian Research Journal. – 2023. – Vol. 5. – No. 3. – P. 88–104.
2. Pinskaya M.R., Steshenko Y.A., Tsagan-Mandzhieva K.N. Evaluation of the Effectiveness of Investment Tax Incentives in Russia // Journal of Applied Economic Research. – 2023. – Vol. 18. – No. 3. – P. 101–118.
3. Karymsakova Z.A., Kalykova B.S., Aitkhozhayeva G. Fostering Sustainable Innovative Development of Agriculture: The Example of Taxation Reform in Kazakhstan // Journal of Infrastructure, Policy and Development. – 2024. – Vol. 8. – No. 1. – P. 55–70.
4. OECD. Taxation in Agriculture. Paris: OECD Publishing, 2020. – 145 p.
5. Chuzhmarova S.I., Chuzhmarov A.I. Tax Incentives for Investments in Green Technologies: Experience of Selected Countries // Financial Journal. – 2023. – Vol. 15. – No. 2. – P. 78–92.
6. Birat J.-P. Towards zero carbon steel // Journal of Sustainable Metallurgy. – 2020. – Vol. 6. – No. 3. – P. 423–435.

7. Omurgazieva N., Tilekeeva B., Bekkozhaeva A., Chanachev N., Cholponkulov T. Impact of Tax Policy on the Development of Agrarian Enterprises and Organisations // *Ekonomika APK*. – 2024. – Vol. 31. – No. 3. – P. 12–28.
8. Akhmedzhanov R., Mamaeva A. State Measures of Stimulating Investments in Agriculture Through Fiscal Instruments: Regional Context // *Kazakhstan Economic Studies*. – 2023. – Vol. 12. – No. 1. – P. 45–60.
9. Wang Y., Xu Y., Chen W. Study on the Relationship between Agricultural Credit, Fiscal Support, and Farmers' Income- Empirical Analysis Based on the PVAR Model // *Sustainability*. – 2023. – Vol. 15. – No. 4. – P. 3173.
10. Anwar F., Wijaya S. Tax Revenue, FDI, and Agricultural Sector: A Dynamic Interaction with Regulatory Quality as the Moderation // *Pomata International Journal of Tax & Accounting*. – 2023. – Vol. 10. – No. 2. – P. 45–63.
11. Институт экономических исследований при МНЭ РК. Оценка устойчивости металлургической отрасли Казахстана в условиях энергетического перехода. – Астана, 2021. – 64 с.
12. Borovskikh O. Assessment of the Development of the Agro-Industrial Complex of Russia and Measures to Stimulate Its Investment Activity // *Vestnik of Kazan State Agrarian University*. – 2023. – Vol. 27. – No. 2. – P. 34–49.
13. Vallarino D. Machine Learning and Econometric Approaches to Fiscal Policies: Understanding Industrial Investment Dynamics in Uruguay // *International Journal of Economic Studies*. – 2024. – Vol. 9. – No. 1. – P. 22–39.
14. Hataminia S., Khosravi T. The Impact of Research and Development (R&D) Expenditures on the Value Added in the Agricultural Sector of Iran // *Journal of Agricultural Science*. – 2025. – Vol. 17. – No. 2. – P. 66–81
15. OECD. *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025: Kazakhstan*. Paris: OECD Publishing, 2025. – 210 p.
16. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросы. Негізгі капиталға инвестициялар бойынша аймақтық деректер (2018–2024 жж.). Астана: ҰСБ, 2025 [Электрондық ресурс]. - URL: <https://stat.gov.kz/> (қаралған күні: 12.08.2025).
17. Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі. АПК-дағы инвестициялық белсенділік көрсеткіштері (талдамалық шолу). Астана, 2024 [Электрондық ресурс]. - URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/moa> (қаралған күні: 12.08.2025).
18. Түркістан облысының экономика және қаржы басқармасы. Инвестициялық қызмет туралы жылдық есептері (2018–2024 жж.). Түркістан, 2025[Электрондық ресурс]. - URL: <https://turkistan.gov.kz/> (қаралған күні: 12.08.2025).
19. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросы. Түркістан облысы: статистикалық жинақтар [Электрондық ресурс]. URL: <https://stat.gov.kz/region/turkestan/collections/> (қаралған күні: 12.08.2025).

References

1. Zhengizkhan Z. Agricultural Development of Kazakhstan. *Eurasian Research Journal*, 2023, 5(3), pp. 88–104.
2. Pinskaya M.R., Steshenko Y.A., Tsagan-Mandzhieva K.N. Evaluation of the Effectiveness of Investment Tax Incentives in Russia. *Journal of Applied Economic Research*, 2023, 18(3), pp. 101–118.
3. Karymsakova Z.A., Kalykova B.S., Aitkhozhayeva G. Fostering Sustainable Innovative Development of Agriculture: The Example of Taxation Reform in Kazakhstan. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, 2024, 8(1), pp. 55–70.
4. OECD. *Taxation in Agriculture*. Paris: OECD Publishing, 2020, 145 p.
5. Chuzhmarova S.I., Chuzhmarov A.I. Tax Incentives for Investments in Green Technologies: Experience of Selected Countries. *Financial Journal*, 2023, 15(2), pp. 78–92.
6. Birat J.-P. Towards zero carbon steel. *Journal of Sustainable Metallurgy*, 2020, 6(3), pp. 423–435.
7. Omurgazieva N., Tilekeeva B., Bekkozhaeva A., Chanachev N., Cholponkulov T. Impact of Tax Policy on the Development of Agrarian Enterprises and Organisations. *Ekonomika APK*, 2024, 31(3), pp. 12–28.
8. Akhmedzhanov R., Mamaeva A. State Measures of Stimulating Investments in Agriculture Through Fiscal Instruments: Regional Context. *Kazakhstan Economic Studies*, 2023, 12(1), pp. 45–60.
9. Wang Y., Xu Y., Chen W. Study on the Relationship between Agricultural Credit, Fiscal Support, and Farmers' Income-Empirical Analysis Based on the PVAR Model. *Sustainability*, 2023, 15(4), e.3173.

10. Anwar F., Wijaya S. Tax Revenue, FDI, and Agricultural Sector: A Dynamic Interaction with Regulatory Quality as the Moderation. *Illumata International Journal of Tax & Accounting*, 2023, 10(2), pp. 45–63.
11. Institut ekonomicheskikh issledovaniy pri MNE RK. Otsenka ustoichivosti metallurgicheskoi otrasli Kazakhstana v usloviyakh energeticheskogo perekhoda [Assessment of the sustainability of Kazakhstan's metallurgical industry under the energy transition]. Astana, 2021, 64 p. (In Russian).
12. Borovskikh O. (2023) Assessment of the Development of the Agro-Industrial Complex of Russia and Measures to Stimulate Its Investment Activity // *Vestnik of Kazan State Agrarian University*, Vol. 27, No. 2, P. 34–49.
13. Vallarino D. Machine Learning and Econometric Approaches to Fiscal Policies: Understanding Industrial Investment Dynamics in Uruguay. *International Journal of Economic Studies*, 2024, 9(1), pp. 22–39.
14. Hataminia S., Khosravi T. The Impact of Research and Development (R&D) Expenditures on the Value Added in the Agricultural Sector of Iran. *Journal of Agricultural Science*, 2025, 17(2), pp. 66–81.
15. OECD. *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025: Kazakhstan*. Paris: OECD Publishing, 2025, 210 p.
16. Qazaqstan Respublikasy Strategiyalyq josparlau zhane reformalar agenttigi Ultyq statistika byurosy. Negizgi kapitalga investitsiyalar boiynsha aimaqtyq derekter (2018–2024 zhzh.). Astana: USB, 2025. Available at: <https://stat.gov.kz/> (accessed 12.08.2025).
17. Qazaqstan Respublikasy Auyl sharuashylygy ministrligi. APK-dagy investitsiyalyq belsendilik korsetkishteri (taldamalyq sholu). Astana, 2024. Available at: <https://www.gov.kz/memleket/entities/moa> (accessed 12.08.2025).
18. Turkistan oblysynyn ekonomika zhane qarzhy basqarmasy. Investitsiyalyq qyzmet turaly zhyldyq esepteri (2018–2024 zhzh.). Turkistan, 2025. Available at: <https://turkistan.gov.kz/> (accessed 12.08.2025).
19. Qazaqstan Respublikasy Strategiyalyq josparlau zhane reformalar agenttiginin Ultyq statistika byurosy. Turkistan oblysy: statistiqalyq zhinaqtar. Available at: <https://stat.gov.kz/region/turkestan/collections/> (accessed 12.08.2025).

THE IMPACT OF TAX PREFERENCES ON CAPITAL INFLOWS INTO THE PRIORITY SECTORS OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX

I. Suleimenova, G. I. Abdikerimova, L.A. Khassenova, A.S. Tulemetova*

South Kazakhstan University named after M. O. Auezov, Shymkent, Kazakhstan

Summary. This article examines the role and effectiveness of tax preferences in attracting capital to the priority sectors of the agro-industrial complex (AIC). The study analyzes the regulatory framework of tax incentives in Kazakhstan, the specifics of their implementation at the regional level, and their influence on investment activity. Comparative and dynamic analytical methods are used to assess the extent to which tax benefits affect investment decision-making. The results show that tax preferences have a positive impact on capital inflows, particularly in capital-intensive sectors such as agricultural processing, irrigated farming, and livestock production. At the same time, several informational and administrative barriers that limit the efficiency of tax incentives were identified. The findings allow the authors to develop recommendations aimed at improving tax policy to enhance capital inflows into the priority areas of the agro-industrial complex.

Keywords: agro-industrial complex, tax preferences, investments, investment attractiveness, regional policy, capital-intensive sectors.

ВЛИЯНИЕ НАЛОГОВЫХ ПРЕФЕРЕНЦИЙ НА ПРИТОК КАПИТАЛА В ПРИОРИТЕТНЫЕ СЕКТОРА АПК

И.А. Сулейменова, Г.И. Абдикеримова, Л.А. Хасенова, А.С. Тулеметова*

Южно-Казахстанский университет им. О. Ауэзова, Шымкент, Казахстан

Резюме. В статье рассматривается влияние налоговых преференций на приток капитала в приоритетные сектора агропромышленного комплекса. Анализируется нормативно-правовая база налогового стимулирования в Казахстане, особенности применения налоговых льгот на региональном уровне, а также их воздействие на инвестиционную активность предприятий аграрного и

перерабатывающего секторов. Для оценки эффективности налоговых инструментов используются методы сравнительного, динамического и корреляционного анализа. Результаты исследования показали, что налоговые преференции оказывают положительное влияние на рост инвестиций, особенно в капиталоемкие отрасли - переработку сельхозпродукции, суармалы егіншілік (орошаемое земледелие) и животноводство. Наряду с этим выявлены факторы, ограничивающие их результативность: административные барьеры, недостаточная информированность предпринимателей и неравномерность доступа к льготам. Полученные выводы позволяют сформулировать предложения по совершенствованию налоговой политики с целью усиления притока частного капитала в приоритетные направления развития АПК.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, налоговые преференции, инвестиции, инвестиционная привлекательность, региональная политика, капиталоемкие отрасли.

Авторлар туралы ақпарат:

Сүлейменова Индира Аскербековна – PhD докторанты, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан, e-mail: suleymenova.indira.74@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7003-7246>

Абдикеримова Гульжанар Иманбаевна – экономика ғылымдарының кандидаты, профессор, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан, e-mail: abdikerimova71@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8173-9338>

Хасенова Лаура Айбековна - PhD, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан, e-mail: laura_ok_uko@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9407-3718>

Түлеметова Айгуль Саиновна* – экономика ғылымдарының кандидаты, профессор, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан, e-mail: aygul.tulemetova@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7011-3428>

Information about the authors:

Suleimenova Indira – PhD student, M. Auevov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: suleymenova.indira.74@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7003-7246>

Abdikerimova Gulzhanar Imanbaevna - Candidate of Economical Sciences, professor, M. Auevov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: abdikerimova71@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8173-9338>

Khasseanova Laura Aibekovna - PhD, M. Auevov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: laura_ok_uko@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9407-3718>

Tulemetova Aigul Sainova* – candidate of Economical Sciences, professor, Department of Economics, M. Auevov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: aygul.tulemetova@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7011-3428>

Информация об авторах:

Сүлейменова Индира Аскербековна - докторант PhD, Южно-Казахстанский университет им. М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан, e-mail: suleymenova.indira.74@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7003-7246>

Абдикеримова Гульжанар Иманбаевна – кандидат экономических наук, профессор, Южно-Казахстанский университет им. М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан, e-mail: abdikerimova71@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8173-9338>

Хасенова Лаура Айбековна – PhD, Южно-Казахстанский университет им. М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан, e-mail: laura_ok_uko@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9407-3718>

Түлеметова Айгуль Саиновна* – кандидат экономических наук, профессор, Южно-Казахстанский университет им. М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан, e-mail: aygul.tulemetova@mail.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7011-3428>

Алынды: 12.12.2025

Қарауға қабылданды: 07.01.2026

Онлайн қолжетімді: 31.03.2026